

משרד החנוך והתורה - המשלוח לתוכנית תורנית
גליונות לעיון בפרשת השבוע
ערוכים בידי נחמה ליבוביץ - שנת התשע-עשרה

מטפטים (תשי"ך)

כ"ב א' - ב' (גנב במחירת)

כ"ב א': אם במחירת ימצא הגנב והוכה ומח -
אין לו דמים

א. סנהדרין דף ע"ב:

מקנה: הבא במחירת נידון על טעם סופו

רס"י: "הבא במחירת": סאמרה תורה יתרג' "נידון על טעם סופו". דהא לא קטל, ומקטל (ונהרג = מותר להרגו), מטום דסופו להרוג אח בעל הבית, כשיעמוד נגדו להציל ממונו.

גמרא: אמר רבא: מאי טעמא דמחירת? - חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו והאי (=הגנב) מימר אמר: אי אזילנא קאי לאפאי ולא טבק לי (ועומד בעל הבית נגדי ואינו מניחני לקחת ממונו) ואי קאי לאפאי - קטילנא ליה (ואם יקום נגדי - אהרגנו), והתורה אמרה: אם בא להרגך חטכס להרגו,

רס"י ד"ה מאי טעמא דמחירת: סאמרה תורה אין לו דמים, כלומר: הרי הוא לך כמי שאין לו דם ונשמח ומותר להרגו. "חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו": סרואה טאחר נוטלו וסותק, הילכך יודע הגנב הזה, טבעל הבית עומד על ממונו להצילו, ומימר אמר הגנב: אי אזילנא לגביה קאי באפאי ואי קאי - קטילנא ליה! ואמרה לך תורה: "אין לך דמים" ולמדתך: מאחר שהוא בא להרגך, חטכס אתה להורגו).

רס"י על התורה: ד"ה אין לו דמים: אין זו רציחה - הרי הוא כמת מעיקרו. כאן למדתך התורה, אם בא להורג חטכס להרגו, רצה להרגך בא, סחרי יודע הוא, שאין אדם מעמיד עצמו ורואח טבולין ממונו בפניו וסותק, לפיכך על מנח כן בא, טאם יעמוד בעל הממון כנגדו - יהרגנו.

- (1) כיצד לומדה הגמרא מפסוקנו אח הכלל של "הבא להורגך חטכס להרגו"?
- (2x) חסבר, למח לא למדה התורה אוחנו כלל זה אגב דיני רוצח ולמדה אוחנו כלל זה אגב דיני גנב?
- (3) חסבר הביטוי בדברי הגמרא "והתורה אמרה" אם לחורגך . . . היכן אמרה התורה?
- (4x) חסבר למח מטחמט דר"י בפרוטו לגמרא בביטוי "כמי שאין לו דם ונשמח" ואלו בפרוטו לתורה אמר "כמת מעיקרו"?
- (5) מה פירוט "אין אדם מעמיד עצמו על ממונו"?

ב. אין לו דמים:

אבו עזרא ד"ה אין לו דמים: אין על חורגו ספיכות דמים. ויט לחמוה מן המפרטים "דמים" - חיים, אם כן מה הוא (סמואל ב' ט"ז ח') "איש דמים"?

רשב"ם ד"ה אם במחירת: ובלילה - או להרוג או ליהרג בא. לפיכך אין לו דמים - חלומי דמים, אלא פטור החורגו.

ר' יוסף בכור טור ד"ה אין לו דמים, אין מכהו נחטב כסופך דמים, שארי כמו אננס הוא, שאין אדם יכול להעמיד עצמו על ממונו.

גמ' בנאל ד"ה אין לו דמים: אין לבעל הבית דמים, ר"ל שלא ייענס בחריגתו.

- (1) במח טונח הראב"ע מן הפרוש של רש"י למסוקנו שבשאלת א' ? ומח חשיצו חלא ללכת בעקבות פרוט רס"י?
- (2) מי מן הפרושים הנ"ל תולך בעקבות הראב"ע ומי בעקבות רש"י?
- (3) בעקבות מי מן המפרטים: הלכך המחורגמים חרמב"ם וחרמ"ט זה איזם זיינעט וועגן קיינע בלוט טולד?

ג. אם זרחה חטמט עליו דמים לו.

רס"י (בעקבות המכילהא)

אין זה אלא כמין משל: אם ברור לך חובר טיס לו שלום עמך, כשמש חזת שחוא טלוס בעולם, כך טשוט לך שאינו בא להרוג, אפילו עומד בעל הממון כנגדו, כגון אב החורח לבגוב שמון פכך, בידוע שרממי תאב על חבך-דאינו בא על עסקי נמשוח.

רמב"ן... ודרך חפשי ידועה: יאמר שאם חתר בחושך בחים ונמצא במחחרת בלילה - ייהרג, ואם זרחה השמש על הגנב ואדם ראהו ומכירו - לא ייהרג, אבל ישלם מה שגנב והוציא משם ביום, וטעם השמש - האור, 'עיני הרואים, וכך (שמ' ב' י"ב) "לעיני השמש הזאת" - בגלוי. וטעם הדין הזה כאשר הזכרנו, כי זה (=שנא בלילה ומוכן להרוג, ומותר לבעל הבית להורגו) יהרוג את בעל הבית וזה (=הבא ביום) יברח טמנו.

רלב"ג ד"ה אם זרחה השמש עליו דמים לו: ראוי שחדע כי הגנבה תעשה על הרוב בלילה, לפי שאז יבטח הגנב שלא יראוהו אנשים, ולזה אמר איוב (כ"ד י"ד) "ובלילה יהי כגנב" ואמר עוד (שם כ"ד י"ז) "כי יחדו בוקר למו צלמות" ר"ל שהרוצחים והגנבים יראו מאד בהיות הבקר, עד שהוא אצלם כמו צלמות. ולזה אמרה החורה "אם זרחה עליו השמש", ולפי שלא אמר הכתוב "אם זרחה השמש - דמים לו" מגיד שחיה הזריחה עליו כאלו חתמו שראוהו נכנס לשם, כי אז ירא מעשות שום דבר לחשבו שכבר יודע שעשה זה, כמו שירא הגנב מלגנוב משזרחה השמש, לחשבו שכבר יראוהו האנשים... .

ואמנם כשזרחה השמש עליו, ר"ל שראוהו שם, הנה אז ישמר מההריגה לחושכו שכבר יודע מי עשה הדבר הזה, ואז לא יותר להרגו...

...וכן אם נתבאר מענינו באור שלם, שאין כוננו להמית, כמו האב שנכנס בבית הבן, יש לו (לבעל הבית אט הרגו) דמים; ואין הבדל בין שנמצא שם ביום או בלילה, כי החורה לא אמרה "אם זרחה השמש - דמים לו", אבל אמרה "אם זרחה עליו השמש...".

1) מה ההבדל הפרשני שבין שתי התפישות למלים "אם זרחה השמש עליו"?

2) מה ההבדל למעשה (לדינא) בין שתי התפישות?

3) מה מעלתו של הפרוש של רש"י (שהוא פרושט של חז"ל)?

ירמיהו ב' ל"ד: גם בכנפיה נמצאו דם נפשות אביונים נקיים לא במחחרת מצאתים כי אם על כל אלה.

השוא את שלשת הפרושים הבאים:

רד"ק: "לא במחחרת מצאתים", שנאמר "אם במחחרת ימצא הגנב והוכה ומת אין לו דמים". ואת לא מצא אותם במחחרת, למה הרגת אותם דהם נקיים?

אברבנאל: ומלבד מה שנמצא בן מפשעי העבודה זרה, שהלכת אחרי אלוהים אחרים, עוד נמצא בן שפיכות דמים, ולפי שרשעי אותו הדור היו מתהללים בשפכם דם אחיהם ומביאים דם על מלבושיהם, [על דרך שנאמר ביואב (מלכים א' ב' ה') "וישם דמי מלחמה בשלום כחגורתו אשר במחניו ובנעליו אשר ברגליו"]

לכן אמר: "גם בכנפיה נמצאו דם נפשות אביונים נקיים", שהיה הדם מהם על כנפיהם בגדיהם לכבוד ולהפארה, ולכן אמר: "לא במחחרת מצאתים" ר"ל: לא בסתר - כמו המחחרת - מצאתי אותם הדמים. "כי על כל אלה" - על כל כנפיהם בגדיהם שהייתה מתהללת במעשיהם אלה.

רד"ל ד"ה נפשות אביונים נקיים: נביאי האמת שנהרגו.

ו"ה "לא במחחרת מצאתים: לא באו לחתור בכחלך שיהיה הריגתם מותרת. כלומר: לא בקסו להרוג לך אלא הוכיחו בשמי, כי על כל אלה: רש"י פרשו: אלא הרגת אותם על כל הדברים האלה שהיו מוכיחים אותך. וזה רחוק. ולי נראה שהוא מקרא קצר והטעם: כי על כל אלה נספס אותך ואיג"ס.

1) מה ההבדל שבין שתי התפישות של פסוקנו בדברי המפרשים האלה?

2) מה ההבדל שביניהם מבחינת דקדוק לשון הפסוק?

3) איזו משתי התפישות נראית בעיניך יותר ומדוע?

4) לאיזה מן הפירושים הנ"ל אפשר להביא טעם מפסוקים אחרים בירמיהו בפרק זה או בפרקים אחרים? (ע' דרך משל פרק ו').

5X) כיצד מתפרש באברבנאל הפסוק ממלכים וכיצד אפשר לפרשו שלא בדוך זו?

השאלות המסומנות X והמסומנות XX קשות ביותר, יפתור כל אחד לפי הבנתו.

שאלות וגם תשובות יש לשלוח לנחמה ליבוביץ, קריית משה, ירושלים